

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાતની ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ ખાતે

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૪૬૮/૧૯૯૫

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અનંત દવે

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બરિન વૈષ્ણવ

|   |                                                                                                                           |     |
|---|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ૧ | શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?                                                  | હા. |
| ૨ | પત્રકાર રીફર કરવામાં આવે કે નહીં?                                                                                         | હા. |
| ૩ | શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?                                                                 | હા. |
| ૪ | શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે? | ના. |

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

કોળી મનસુખ લાલજી

=====

ઉપસ્થિતિ

અપીલકર્તા (ઓ) નંબર ૧ તરફે સુશ્રી નિશા ઠાકોર, એડીશનલ પબ્લિક  
પ્રોસિક્યુટર (૨)

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ માટે એચસીએલએસ સમિતિ  
(૪૯૯૮)

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી હાર્દિક કે. રાવલ (૬૩૬૬)

=====

કોરમ: માનનીય કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અનંત દવે  
અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બરિન વૈષ્ણવ  
તારીખ: ૦૧/૦૭/૨૦૧૯

સીએવી જજમેન્ટ  
(પીઠ્ઠિઆર :માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બરિન વૈષ્ણવ)

૧. રાજ્ય સરકારે સ્પેશિયલ સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૦/૧૯૯૩ માં વિદ્વાન  
એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ  
૩૦.૧૨.૧૯૯૪ ના નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદા અને હુકમને પડકારતી  
ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ અપીલ કરી છે. પડકાર  
હેઠળના ચુકાદા દ્વારા, સામાવાળા જેમની સામે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨

અને બોમ્બે પોલીસ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૧૩૫ હેઠળના ગુનાઓ માટે મુકદ્દમો ચલાવવામાં આવ્યો હતો તેમને નિર્દોષ છોડી મુકવામાં આવ્યા હતા.

૨. ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ, પ્રશ્ન હેઠળની ઘટનાનું વર્ણન વાદી – કાંતાબેન દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે, જેઓ મૃતક રસીલા, ઉંમર વર્ષ ૧૦ ના માતા છે, જેમની હત્યા આરોપી – મનસુખ દ્વારા તેના માથા પર તલવારના બે ઘા મારીને કરવામાં આવી હોવાનો આક્ષેપ છે. ફરિયાદ પક્ષ મુજબનો કેસ એવો છે કે જ્યારે ચાકુબેન – વાદીની પુત્રી, કથિત ઘટનાના આગલા દિવસે, પંચાયતમાં હેન્ડપંપ પરથી પાણી ભરવા ગઈ હતી, ત્યારે આરોપી મનસુખે તેના ઘર પાસે જે હેન્ડપંપ નજીક હતું ત્યાં તેની ચેષ્ટા કરી હતી. ઘટનાના દિવસે ચાકુએ આ વાત કાંતાબેનને કહી હતી, જેમણે ત્યારબાદ આરોપી મનસુખના ઘરે જઈને તેની પુત્રી ચાકુની ચેષ્ટા કરવાથી દૂર રહેવા માટે તેને ઠપકો આપ્યો હતો. મનસુખ તેની માતા સાથે તેના ઘરે હાજર હતો અને કથિત રીતે કાંતાબેન દ્વારા ઠપકો આપવા પર, તે ઉશ્કેરાઈ ગયો હતો. ફરિયાદ પક્ષનો વધુમાં કેસ એવો છે કે ત્યારબાદ વાદીના ઘરે પાછા ફર્યા પછી, તેમની નાની પુત્રી રસીલા તેના સગાના ઘરે હીંચકે બેસવા ગઈ હતી અને ચાકુ અને વાદીએ તેમનું ઘરકામ ફરી શરૂ કર્યું હતું. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે સવારના આશરે ૧૦.૩૦ વાગ્યે વાદીએ રસીલાની ચીસ સાંભળી અને તેથી તેઓ અને ચાકુ સાવજી જીવણના ઘર તરફ ગયા જ્યાં તેમણે મનસુખને લોહીવાળી તલવાર સાથે ભાગી જતો જોયો. રસીલા લોહીના ખાબોચિયામાં

જમીન પર પડી હતી. મૃતકને હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી પરંતુ તેને બચાવી શકાઈ નહોતી અને તેની ઇજાઓને કારણે તેનું મૃત્યુ થયું હતું.

૨.૧ આરોપીની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, આરોપી સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ અને બોમ્બે પોલીસ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૧૩૫ હેઠળ ગુનો કરવા બદલ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, કેસ વિશિષ્ટ રીતે સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ટ્રાયલ કરવા યોગ્ય હોવાથી, તેને સેશન્સ કોર્ટ, ભાવનગર ખાતે કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષે મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાના આધારે તેનો કેસ સાબિત કરવા માંગ કરી હતી, જે મુખ્યત્વે નીચે મુજબ હતા:

| પીડબ્લ્યુ નં. | સાક્ષીનું નામ      | આંક નંબર |
|---------------|--------------------|----------|
| 1.            | મગનભાઈ સોમાભાઈ     | ૧૬       |
| 2.            | નારણભાઈ અર્જુનભાઈ  | ૧૮       |
| 3.            | રત્નાભાઈ કરશનભાઈ   | ૧૯       |
| 4.            | રામજીભાઈ ઉકાભાઈ    | ૨૦       |
| 5.            | લક્ષ્મીબેન લવજીભાઈ | ૨૨       |
| 6.            | હિરજીભાઈ સાવજીભાઈ  | ૨૧       |
| 7.            | ધીરુભાઈ છાનાભાઈ    | ૨૩       |

|     |                            |    |
|-----|----------------------------|----|
| 8.  | ચંપાબેન મનુભાઈ             | ૨૪ |
| 9.  | કાંતાબેન રામજીભાઈ          | ૨૫ |
| 10. | જમનાબેન વાલજીભાઈ           | ૨૬ |
| 11. | ચકુબેન રામજીભાઈ            | ૨૭ |
| 12. | દિવાળીબેન ભવનભાઈ           | ૨૮ |
| 13. | ડૉ. ધીરજભાઈ મગનભાઈ ભટ્ટ    | ૨૯ |
| 14. | પીએસઆઈ કેશુભાઈ રામભાઈ ભુવા | ૩૧ |

૨.૨ સાક્ષીઓના નિવેદનને સાબિત કરવા માટે દસ્તાવેજી પુરાવા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે જે નીચે મુજબ હતા:

| ક્રમ નં. | દસ્તાવેજનું નામ                                               | આંક નંબર |
|----------|---------------------------------------------------------------|----------|
| ૧        | ઈન્કવેસ્ટ પંચનામા                                             | ૭        |
| ૨        | કપડાનો પંચનામા અને મૃતકના લોહીના નમૂના                        | ૧૦       |
| ૩        | ગુનાના સ્થળનો નકશો                                            | ૧૩       |
| ૪        | મુદ્દામલ હથિયારનું ડિસ્કવરી પંચનામા                           | ૧૯       |
| ૫        | સ્થાનિક સ્થળનો પંચનામા                                        | ૧૭       |
| ૬        | ઘરપકડ પંચનામા                                                 | ૨૩       |
| ૭        | પી. એમ. અહેવાલ                                                | ૩૦       |
| ૮        | ફરિયાદ                                                        | ૩૨       |
| ૯        | સાવરકુંડલા હોસ્પિટલ દ્વારા પોલીસ સ્ટેશનને મોકલવામાં આવેલ ચાદી | ૩૩       |
| ૧૦       | એફએસએલ રિપોર્ટ                                                | ૩૬       |
| ૧૧       | સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ                                            | ૩૭       |
| ૧૨       | હથિયાર પ્રતિબંધનું જાહેરનામું                                 | ૩૮       |

૨.૩ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓની જુબાની નોંધ્યા પછી અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું નિવેદન નોંધ્યા પછી, અને ફરિયાદ પક્ષ અને બચાવ પક્ષ તરફથી દલીલો સાંભળ્યા પછી, વિદ્વાન સેશન્સ જજે તારીખ ૩૦.૧૨.૧૯૯૪ ના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા સામાવાળાને તેમની સામે મુકાયેલા તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મુક્યા હતા. સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત ચુકાદા અને હુકમથી નારાજ અને અસંતોષ હોઈ અપીલકર્તા રાજ્યે વર્તમાન અપીલ કરી છે.

૩. સામાવાળા રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. સુશ્રી નિશા ઠાકોરે આ અદાલતને મૌખિક તેમજ સમગ્ર દસ્તાવેજી પુરાવાઓમાંથી પસાર કરાવ્યા પછી રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે સામાવાળા – આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવામાં ભૂલ કરી છે. સુશ્રી ઠાકોર દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સેશન્સ કોર્ટે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાઓ પર યોગ્ય વિચારણા કરી નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે એ ધ્યાનમાં લેવું જોઈતું હતું કે આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલા કથિત ગુના પાછળનો હેતુ હતો અને ટ્રાયલ કોર્ટે માત્ર ગૌણ તફાવતોના આધારે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવાઓને ફગાવી દેવામાં અને બાળ સાક્ષી પર વિશ્વાસ ન કરવામાં ભૂલ કરી છે.

૩.૧ સુશ્રી ઠાકોર આ અદાલતને કાંતાબેન અને ચાકુના પુરાવા તરફ વિગતે લઈ ગયા છે અને નિર્દેશ કર્યો છે કે તે મેડિકલ પુરાવાને સમર્થન આપે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે **મુનિશામપ્પા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક [(૨૦૧૯) ૩ એસ.સી.સી. ૩૯૩]** માં આપેલા સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, જો અદાલતને માલૂમ પડે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા નિષ્કર્ષો પુરાવા વગરના છે તો વડી અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમને ઉલટાવી શકે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે બચાવ પક્ષે આ સાક્ષીઓની જુબાનીઓમાં કોઈ ભૌતિક વિરોધાભાસ દર્શાવ્યો નથી કે જેથી તેમની જુબાનીઓ અવિશ્વસનીય બને.

૪. સામાવાળા – આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી હાર્દિક રાવલે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આક્ષેપિત ચુકાદા અને હુકમનું સમર્થન કર્યું છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવાઓની વિગતે તપાસ કરી છે અને એવા નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે આરોપી તેની સામે મુકાયેલા ગુના માટે દોષિત નથી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

૪.૧ સામાવાળા – મૂળ આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી હાર્દિક રાવલ એવી દલીલ કરશે કે વાદી કાંતાબેનની રજૂઆત પર વિશ્વાસ કરવો જોઈએ નહીં. ઘટનાના સમય અંગે તેણીએ ફરિયાદમાં અને અદાલત સમક્ષ જે કહ્યું હતું તેમાં ગંભીર અસંગતતા અથવા સુધારો હતો. તેની પુત્રીની ચેષ્ટા થવાની ઘટનાનો

ખુલાસો કરવા સાથે તેની જુબાનીમાં વિરોધાભાસ હતા. ચાકુએ જુબાની આપી હતી કે તેણીએ ઘટનાની સવારે તેની માતાને કહ્યું હતું જ્યારે માતાની જુબાનીમાં સામે આવ્યું હતું કે ચાકુએ તેને ઘટના વિશે જણાવતા તે આગલી સાંજે આરોપીના ઘરે ગઈ હતી. શ્રી રાવલની રજૂઆતમાં, આ ગંભીર સુધારા અને વિરોધાભાસ હતા જે સાક્ષીને વિશ્વસનીય બનાવતા નથી.

૪.૨ શ્રી રાવલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે બાળ સાક્ષી ચાકુના પુરાવાને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યા નથી કારણ કે તે શિખવાડવામાં આવેલા છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે તે ઘટનાની નજરે જોનાર સાક્ષી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આવા બાળ સાક્ષીના પુરાવા પર સાવધાનીપૂર્વક વિચાર કરવો જોઈએ.

૫. શરૂઆતમાં, એ નોંધવું જરૂરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમ સામે આ અદાલત દ્વારા અપીલની સુનાવણીને નિયંત્રિત અને વિનિયમિત કરતા સિદ્ધાંતો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અસંખ્ય નિર્ણયોમાં ખૂબ જ સંક્ષિપ્તમાં સમજાવવામાં આવ્યા છે. કાયદાની આ એક સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે જો વડી અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલ ગણીને અપીલ સ્વીકારી રહી હોય, તો તે વાસ્તવમાં રિવિઝનલ ક્ષેત્રાધિકારનો ઉપયોગ કરી રહી છે. કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ દાખલ કરાયેલી નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલમાં, પુરાવાની સમીક્ષા કરવા માટે અપીલ અદાલત પર કોઈ મર્યાદા નથી

પરંતુ તે જ સમયે, જો તથ્યની સાથે સાથે કાયદા પર પણ, પુરાવાની કદરના આધારે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા નિષ્કર્ષ સુધી જ્યાં સુધી હસ્તક્ષેપ માટે કોઈ વાધ્યકારી, સચોટ અને નોંધપાત્ર કારણો ન હોય અને જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટના નિષ્કર્ષો સ્પષ્ટપણે ખોટા, સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલા અથવા પ્રદર્શિત રીતે અસહ્ય હોય, ત્યારે નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમને ઉલટાવવાનો કે ખતેલ પહોંચાડવાનો નથી.

પ.૧ વર્તમાન સ્વરૂપના કેસોમાં જેમાં અપીલ નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની છે, અપીલ અદાલત રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની પુનઃકદર કરવા માટે હકદાર છે જો અદાલતને માલૂમ પડે કે આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકતો ટ્રાયલ કોર્ટનો દ્રષ્ટિકોણ અયોગ્ય અથવા વિકૃત હતો. એ સત્ય છે કે કાયદાની આ એક સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે જો કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવા પર બે દ્રષ્ટિકોણ શક્ય હોય, એક આરોપીના વાંક તરફ અને બીજો નિર્દોષતા તરફ ઈશારો કરતો હોય, તો જે દ્રષ્ટિકોણ આરોપી માટે સાનુકૂળ હોય તે અપનાવવો જોઈએ. જો કે, અદાલતની પ્રાથમિક વિચારણા ન્યાયનો અનાદર અટકે તે સુનિશ્ચિત કરવાની છે.

પ.૨ જો અપીલ અદાલતને માલૂમ પડે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પુરાવાની કદર એ સ્વેચ્છાચારી છે અથવા ન્યાયના હિતની વિરુદ્ધ છે, તો જ અપીલ અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમને ઉલટાવવાનું સાહસ કરશે. જો પુરાવાની કદર કર્યા પછી, અપીલ અદાલત સ્વતંત્ર રીતે માલૂમ કરે છે કે નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ

કાયદા અનુસાર નથી અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા નિષ્કર્ષો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની સાચી કદર પર આધારિત નથી, અને ઘટનાને આરોપીના વાંક સિવાય સમજાવી શકાતી નથી અને તે આરોપીની નિર્દોષતા સાથે તદ્દન અસંગત છે, માત્ર આવા કેસોમાં જ અપીલ અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમને ઉલટાવશે. આ સંદર્ભમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે મુનિશામપ્પા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ કલાર્નિક [(૨૦૧૯) ૩ એસ.સી.સી. ૩૯૩] માં આપેલા ચુકાદાના ફક્ત ૧૬ માં અવલોકનો કર્યા છે, જે નીચે મુજબ છે:

“૧૬. વર્તમાન કેસમાં વડી અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલ પર કામ કરી રહી હતી. આવા કેસમાં, તે સુવિધિત છે કે વડી અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં માત્ર એટલા માટે હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં કારણ કે તેનો અભિપ્રાય છે કે અલગ દ્રષ્ટિકોણ શક્ય છે અથવા પસંદગીય પણ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વડી અદાલતે માત્ર બે દ્રષ્ટિકોણ શક્ય હોવાના કારણે નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં. આવા કેસોમાં વડી અદાલતનો હસ્તક્ષેપ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો દ્વારા શાસિત થાય છે. આ સિદ્ધાંતો અનુસાર, તે ફક્ત ત્યાં જ છે જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પુરાવાની કદર સ્પેરછાચારી છે અથવા તેના નિષ્કર્ષો પુરાવા વિનાના છે કે વડી અદાલત નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમને ઉલટાવી શકે છે. વડી અદાલત હસ્તક્ષેપ કરવામાં વાજબી હોઈ શકે છે જ્યાં તેને માલૂમ પડે કે નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ કાયદા અનુસાર નથી અને ટ્રાયલ કોર્ટના અભિગમને કારણે ન્યાયનો અનાદર થયો છે. વડી અદાલતને, જો કે, સંતોષ થવો

જોઈએ કે ઘટનાને આરોપીના વાંકના આધારે સિવાય સમજાવી શકાતી નથી અને તે તેમની નિર્દોષતા સાથે અસંગત છે.”

૫.૩ વર્તમાન કેસમાં, કેસના રેકૉર્ડ અને સાક્ષીઓની જુબાનીઓ પરથી, અમને માલૂમ પડતું નથી કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલો દ્રષ્ટિકોણ ન્યાયી અને યોગ્ય છે. અમે એ માલૂમ કરવા માટે પુરાવાનું ખૂબ જ વિગતે પૃથક્કરણ કર્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષની રજૂઆત સચોટ અને વિશ્વસનીય છે. નિર્દોષ છોડી મુકવાની અપીલમાં પણ કસોટી એ છે કે શું પુરાવાનો કોઈ અંશ છે જે અપીલ અદાલતને અલગ દ્રષ્ટિકોણ લેવાની મંજૂરી આપશે. વર્તમાન કેસમાં, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા દ્રષ્ટિકોણથી અલગ દ્રષ્ટિકોણ લેવાના નિર્ણાયક કારણો છે. તે અંગે નીચે ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

૬. મૂળભૂત રીતે, ફરિયાદ પક્ષનો કેસ વાદી કાંતાબેન અને બાળ સાક્ષી ચાકુની જુબાનીઓ પર આધારિત હતો. મૃતકના માતા અને વાદી કાંતાબેનની પી.ડબલ્યુ. ૯ તરીકે આંક રૂપ પર તપાસ કરવામાં આવી હતી. તેણીની જુબાનીમાં, તેણીએ જણાવ્યું છે કે તેણીને બે પુત્રીઓ, ચાકુ અને રસીલા હતી. ચાકુ મોટી પુત્રી હતી. ઘટના સવારના આશરે ૯ વાગ્યે બની હતી. ઘટના સમયે, રસીલા ચંપાબેનના ઘરે રમવા ગઈ હતી. જ્યારે તેણીએ ચંપાબેનની ચીસો સાંભળી ત્યારે તે તરત જ દોડી ગઈ અને રસીલાને જમીન પર પડેલી જોઈ. તેણીએ મનસુખને તલવાર સાથે ભાગી જતો જોયો હતો. જ્યારે તેણીએ રસીલાને

પૂછ્યું કે શું થયું હતું, ત્યારે રસીલાએ તેણીને જાણ કરી કે મનસુખે તેને તલવારથી મારી છે. તેણીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેણીએ રસીલાને બે ઈજાઓ જોઈ, એક માથા પર અને બીજી કાનની નીચે. તેણીએ વધુમાં જણાવ્યું કે જ્યારે તે ચંપાબેનના ઘરે ગઈ ત્યારે તેણીએ જોયું કે દિવાળીબેન અને સાકરબેન ત્યાં પહેલાથી જ હાજર હતા. રસીલાને તેના ઘરે પાછી લાવવામાં આવી હતી. જુબાનીમાં વર્ણન મુજબ, કાંતાબેન હેતુ માટે આક્ષેપ કરે છે જેમાં આગલા દિવસની ઘટનાનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે જ્યારે આરોપી દ્વારા ચાકુની ચેષ્ટા કરવામાં આવી હતી અને તેણીએ તેના ઘરે જઈને તેને ઠપકો આપ્યો હતો.

૬.૧ કાંતાબેનની ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી. તેમાં સામે આવે છે કે જે ઘરે ઘટના બની હતી, તે સાવજી અને ચંપાબેન બંને તેના સંબંધી છે. તેણીની ઊલટતપાસમાં, તેણી આરોપીને ખોટી રીતે ફસાવ્યો હોવાના સૂચનને નકારી કાઢવા માટે તેણી અને મનસુખ વચ્ચેની ભૂતકાળની કોઈ ઘટનાનો ઇનકાર કરે છે. ઘટનાના આગલા દિવસે ચાકુની ચેષ્ટા કરવા અંગે તે તેણીના નિવેદન પર કાયમ રહે છે. તે જણાવે છે કે આરોપી મનસુખ રસીલા અને ચાકુ બંનેને ઓળખતો હતો. તે સ્વીકારે છે કે જ્યારે તેણે ચીસો સાંભળી ત્યારે તે પોતાનું ઘરકામ કરી રહી હતી. ઘટના જે ચંપાબેનના ઘરે બની હતી તે બે થી ત્રણ મિનિટના ચાલવાના અંતરે છે. જ્યારે તે રસીલાની ચીસ સાંભળીને ગઈ, ત્યારે રસીલા વરંડામાં લોહીના ખાબોચિયામાં પડી હતી. તે એવા સૂચનનો ઇનકાર કરે છે કે તેણીએ આરોપીને હાથમાં તલવાર સાથે જોયો ન હતો. તે ઇનકાર કરે છે કે

જ્યારે તે ગુનાના સ્થળે ગઈ ત્યારે રસીલા બભાન હતી. તે જણાવે છે કે જ્યારે તે રસીલાને ઘરે લઈ ગઈ ત્યારે જમનાબેન, સાકરબેન અને દિવાળીબેન તેની સાથે હતા. ઊલટતપાસ અનુસાર, મનસુખનું ઘર ત્રણ થી ચાર ઘરો પછી છે અને ચંપાબેનના ઘરે જતી વખતે તેનું ઘર બાજુમાં જ છે. આરોપીનું ઘર તેના ઘરેથી જોઈ શકાય છે. તે જણાવે છે કે દિવાળીબેન તેના સાસુ છે.

૭. પછીના મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી ચાકુ છે, જેઓ એક બાળ સાક્ષી છે કારણ કે જુબાની વખતે તેમની ઉંમર ૧૦ વર્ષની હતી. તેમની પી.ડબલ્યુ. ૧૧ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી છે. જરૂરી ઔપચારિકતાઓ પૂરી કર્યા પછી તપાસવામાં આવેલ બાળ સાક્ષી ચાકુના જણાવ્યા અનુસાર, મનસુખ જેનું ઘર પંચાયતના હેન્ડપંપ નજીક છે જ્યાં તેઓ પાણી ભરવા ગયા હતા, તેણે તે સમયે તેમની સાથે ગેરવર્તણૂક કરી હતી અને અશોભનીય ટિપ્પણીઓ કરી હતી. ત્યારબાદ અદાલતનો ખંડ ખાલી કરાવીને સાક્ષીની ઈન-કેમેરા તપાસ કરવામાં આવી હતી. તેણીના જણાવ્યા અનુસાર તે સાંજે તેણીએ તેણીની માતાને આ ઘટનાનું વર્ણન કર્યું હતું અને જ્યારે તે વર્ણન કરવામાં આવ્યું ત્યારે કોઈ હાજર નહોતું. આરોપીને ઠપકો આપવામાં આવ્યો હતો અને તેણે તેણીની માતાને ગાળો આપવાનું શરૂ કર્યું હતું. આરોપીના ઘરેથી પરત ફર્યા બાદ, તેણીની નાની બહેન ચંપાબેનના ઘરે હીંચકે બેસવા ગઈ હતી. સમય સવારના કલાકોનો હતો. ચંપાબેને બૂમો પાડવાનું શરૂ કર્યું અને તેથી તેઓ તેણીની માતા કાંતાબેન અને દિવાળીબેન સાથે

ચંપાબેનના ઘરે દોડી ગયા. રસીલાબેન લોહીના ખાબોચિયામાં પડેલા હતા. રસીલાએ તેમને કહ્યું કે મનસુખે તેને તલવારથી બે વાર મારી હતી. રસીલાને હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી. જ્યારે તેને લઈ જવામાં આવી ત્યારે તે જીવિત હતી.

૭.૧ તેણીની ઊલટતપાસમાં, ચાકુ જણાવે છે કે પંચાયતના હેન્ડપંપ પર જવાના બે રસ્તા છે. તેમાંથી એક રસ્તો મનસુખના ઘર પાસેથી પસાર થાય છે. તે સવારે જ્યારે તે પાણી ભરવા ગઈ ત્યારે અન્ય કોઈ મહિલાઓ નહોતી. તે ઊલટતપાસમાં કરવામાં આવેલા એવા સૂચનનો ઇનકાર કરે છે કે મનસુખ હાજર નહોતો. તે સ્વીકારે છે કે તેણીએ તેના પિતા સાથે આ ઘટના વિશે વાત કરી ન હતી અને તેણીની માતા બીજા દિવસે મનસુખના ઘરે ગઈ હતી અને તેને ઠપકો આપ્યો હતો. તે એવા સૂચનનો ઇનકાર કરે છે કે આરોપીનું નામ આપવા માટે તેણીને તેના માતાપિતા દ્વારા શિખવાડવામાં આવ્યું છે. તે સરકારી વકીલની કચેરીએ ગઈ હોવાનું સ્વીકારે છે. તેણીની ઊલટતપાસમાં, તે જણાવે છે કે ઘટનાની તારીખે મનસુખ વાડી ખાતેના તેના ઘરે રહાતો હતો અને સવારે દુકાને આવ્યો હતો. તે એવા સૂચનનો ઇનકાર કરે છે કે મનસુખને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવી રહ્યો હતો. તે જણાવે છે કે ચંપાબેનની ચીસો સવારે ૯ વાગ્યે સાંભળવા મળી હતી અને તેના પોલીસ નિવેદનમાં તેણીએ સવારના ૧૦.૩૦ વાગ્યાનો સમય આપ્યો હતો. રસીલા બભાન પડી હતી. તેઓ આરોપીને ઠપકો આપીને પરત ફર્યાના અડધા કલાક પછી આ ઘટના બની હતી. તે એવા સૂચનનો ઇનકાર

કરે છે કે રસીલા હિંચકા પરથી પડી જતાં જમીન પર પડેલા પાવડા વગેરે જેવા તીક્ષ્ણ હથિયારના કારણે તેને ઇજાઓ પહોંચી હતી.

૭.૨ કાંતાબેન અને ચાકુએ ટૂંકમાં બીજી બે મહિલાઓના નામ આપ્યા છે જેઓ હાજર હતી અને જેમને ફરિયાદ પક્ષે તપાસી છે. જે ઘરમા ઘટના બની હતી તેના રહેવાસી ચંપાબેન ઉપરાંત આ વધારામાં છે. તેથી ક્રમ અનુસાર, આપણે ચંપાબેન, દિવાળીબેન અને જમનાબેનની જુબાનીઓની તે ક્રમમાં કદર કરીશું.

૮. ચંપાબેનની પી.ડબલ્યુ. ૮ તરીકે આંક ૨૪ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તેણીની સરતપાસમાં, તે જણાવે છે કે ઘટના સમયે રસીલા તેના વરંડામાં હિંચકા પર હતી. આ સાક્ષી વાડામાં કચરો વાળી રહી હતી. જ્યાં તે કચરો વાળી રહી હતી ત્યાંથી હિંચકો દેખાતો નહોતો. તેણીએ રસીલાની ચીસ સાંભળી અને તેને જમીન પર પડેલી જોઈને તેણીએ પણ બૂમો પાડવાનું શરૂ કર્યું. તેણીની ચીસ સાંભળવાના પરિણામે, કાંતાબેન તરત જ આવ્યા. તે રસીલાને કેવી રીતે ઇજાઓ પહોંચી હતી તે અંગેના જ્ઞાનનો ઇનકાર કરે છે. રસીલા તેણીની સંબંધી હતી. તે જુબાની આપે છે કે તેણીએ કોઈને પણ રસીલા પર હુમલો કરતા જોયા નથી.

૮.૧ ચંપાબેને તેણીની ઊલટતપાસમાં જણાવ્યું છે કે તે જ્યાં રહે છે તે જગ્યાએ આરોપીની દુકાન પણ છે. તે મઢ પાસે મનસુખને જોયાનો ઇનકાર કરે છે. તે પોલીસ નિવેદનમાં એવું કહ્યું હોવાનો ઇનકાર કરે છે કે તેણીએ આરોપીને

તલવાર સાથે જોયો હતો. તે જણાવે છે કે ત્યારબાદ જમનાબેન પણ ઘટનાસ્થળે આવ્યા હતા.

૯. મૃતક રસીલાબેનના દાદી દિવાળીબેનની પી.ડબલ્યુ. ૧૨ તરીકે આંક ૨૮ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તેણી તેણીની સરતપાસમાં સૂચવે છે કે ઘટના સવારે આશરે ૧૦ વાગ્યાથી ૧૦.૩૦ વાગ્યાના સુમારે બની હતી. તે સોમવત ભીખાના વરંડામાં બેઠી હતી. સોમવત ભીખાનું ઘર ચંપાબેનના ઘરની સામેની બાજુએ છે. રસીલાની ચીસ સાંભળીને તે રસીલા તરફ ગઈ. તે જમીન પર પડી હતી. પૂછવામાં આવતાં તેણીએ જણાવ્યું કે મનસુખના હાથે તેના પર તલવારથી હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. આ સાક્ષી જણાવે છે કે જ્યારે રસીલાએ ચીસ પાડી ત્યારે તેણીએ પાછળ જોયું અને મનસુખને ભાગી જતો જોયો.

૯.૧ તેણીની ઊલટતપાસમાં આ સાક્ષી સૂચવે છે કે તે કાંતાબેન પહેલાં પહોંચી ગઈ હતી. તે એ વાતનો ઇનકાર કરે છે કે તેણીએ પોલીસ નિવેદનમાં મનસુખને ઘા મારતો જોયાનું જણાવ્યું ન હતું.

૧૦. જમનાબેનની પી.ડબલ્યુ. ૧૦ તરીકે આંક ૨૬ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તે તેણીની સરતપાસમાં જણાવે છે કે તે આસપાસના વિસ્તારમાં કેટલાક આંતરણ આપવા ગઈ હતી. તેણીએ રસીલાની ચીસો સાંભળી. તેણીએ રસીલાને લોહીના ખાબોચિયામાં પડેલી જોઈ. રસીલાને માથા પર અને તેના કાનની નીચે

ઈજાઓ પહોંચી હતી. તે વાડામાંથી મનસુખને પસાર થતો જોયાનો ઇનકાર કરે છે.

૧૧. ડૉ. ધીરજલાલ ભટ્ટ સર ટી. હોસ્પિટલના મેડિકલ ઓફિસર છે જેમણે પોસ્ટ મોર્ટમ કર્યું હતું. તેમની પી.ડબલ્યુ. ૧૩ તરીકે આંક ૨૯ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તેઓ, તેમની સરતપાસમાં, જુબાની આપે છે કે રસીલાને તલવારથી ઇજાઓ થઈ હોવાની હિસ્ટ્રી સાથે ગંભીર હાલતમાં લાવવામાં આવી હતી. સવારે ૧૧.૨૦ વાગ્યે તેણીનું ઇજાઓના કારણે મૃત્યુ થયું હતું. પોસ્ટ મોર્ટમ કરવામાં આવ્યું હતું અને રિપોર્ટ આંક ૩૦ પર છે. કૉલમ નં. ૧૭ જેમાં મૃતકને થયેલી ઇજાઓ દર્શાવવામાં આવી છે તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

“૧) પેરાઈટો – ઓસિપિટલ ભાગ પર ૧૨ સેમી x ૩ સેમી x હાડકા સુધી ઊંડો ત્રાસો કાપેલો ઘા અને ખોપરીનું ફ્રેક્ચર અને ઘામાંથી બહાર નીકળતો મગજનો ભાગ.

૨) ગળાના જમણા પાછળના ત્રિકોણ પર સુપરફિશિયલ નસ કાપવા સાથે ૩ સેમી x ૧ સેમી x સ્નાયુ સુધી ઊંડો આડો કાપેલો ઘા.”

૧૧.૧ ઇજા નંબર ૧ પર અસ્થિભંગ દેખાતો હતો. સંબંધિત આંતરિક ઇજાઓ નીચે મુજબ હતી:

“૧૩ સેમી x ½ સેમી નો જમણા પેરાઈટલ ઓસિપિટલ અને ડાબા પેરાઈટલ હાડકાનો ત્રાસો ફ્રેક્ચર અને ઘામાંથી બહાર નીકળતો મગજનો ભાગ.”

૧૧.૨ ડોક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ, ઈજા નં. ૧ કુદરતના સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી. ઈજા તીક્ષ્ણ ધાર વાળા હથિયારથી થઈ શકે છે.

૧૧.૩ તેમની ઊલટતપાસમાં તેઓ સૂચવે છે કે રસીલા બભાન હતી. પાછળથી તલવારથી હુમલો કરવામાં આવે તો શું આવી ઈજાઓ શક્ય છે તેવા પ્રશ્નના જવાબમાં, ડોક્ટરે જુબાની આપી હતી કે તે તે સમયે તલવારનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવે છે તેના પર નિર્ભર કરે છે. એક એવું સૂચન છે જેનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો નથી કે જો હીંચકા પરથી પડી જવાય અને માથું જમીન પર પડેલા તીક્ષ્ણ ધાર વાળા સાધન સાથે સંપર્કમાં આવે તો આવી ઈજાઓ શક્ય છે. તેઓ જુબાની આપે છે કે ઈજાગ્રસ્તને હોસ્પિટલમાં લાવવામાં આવી હતી અને ૨૦ મિનિટની અંદર તેણીનું મૃત્યુ થયું હતું.

૧૨. આ પુરાવાઓનો સમૂહ છે જેને આ સંજોગોના આધારે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છોડી મુકવાના પ્રકાશમાં પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની જરૂર છે. અમે પુરાવાનું સ્વતંત્ર રીતે મૂલ્યાંકન કરીએ તે પહેલાં અમે એ લાભ પ્રત્યે પણ સભાન છીએ જે આરોપીના નિર્દોષ છુટકારાથી દર્શાય છે.

૧૩. પંચનામું શોધ રેકૉર્ડ પર આંક ૧૯ પર છે. જો કે પંચ તાજુબ બન્યો છે. ફરિયાદ પક્ષે જોકે તપાસ અમલદાર કેશુભાઈ રામભાઈ ભુવા કે જેમની પી.ડબલ્યુ. ૧૪ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી છે તેમની આંક ૩૧ પરની જુબાની પર આધાર રાખ્યો છે. તેઓ આંક ૧૯ ના પંચનામાની પુષ્ટિ કરે છે અને તેમની જુબાનીમાં તેઓ જણાવે છે કે આરોપીએ પોતાની મરજીથી તપાસ ટુકડીને તે જગ્યાએ માર્ગદર્શન આપ્યું હતું જ્યાં તલવાર પડી હતી. સ્મશાનગૃહને અડીને આવેલી વાડીના એક ઓરડામાંથી તલવાર મળી આવી હતી. એફ.એસ.એલ. રિપોર્ટ પણ રેકૉર્ડ પર છે. તલવાર પરનું બ્લડ ગ્રુપ એબી છે જે મૃતકના બ્લડ ગ્રુપ સાથે મેચ થાય છે.

૧૪. વિદ્વાન સેશન્સ જજે તેમના ચુકાદામાં સાક્ષીઓની જુબાનીઓની ચર્ચા કરી છે. ફરિયાદ પક્ષની વાર્તા પર વિશ્વાસ કરવા માટે વિદ્વાન સેશન્સ જજને પ્રભાવિત કરનારા કારણોની ક્ષણિક સમીક્ષા નીચે મુજબ છે:

- (I) બાળ સાક્ષી ચાકુ પી.ડબલ્યુ. ૧૧ ની જુબાનીની તેણીના પિતા પી.ડબલ્યુ. ૪ અને તેણીની માતા – વાદી કાંતાબેન પી.ડબલ્યુ. ૯ ની જુબાની સાથે કદર કરતાં, વિદ્વાન સેશન્સ જજ આરોપીએ તેણીને હેરાન કરી હોવા અંગે માતાને ચાકુની સ્પષ્ટતાના વર્ણન પર અવિશ્વાસ કરે છે. આવા હેતુની વાર્તા પર સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા એવા આધારે વિશ્વાસ કરવામાં આવ્યો નથી કે ચાકુએ તેને હેરાન

કરવામાં આવી હતી તે જાહેર કર્યું તે સમય અંગેના પુરાવામાં વિરોધાભાસ છે. ટ્રાયલ કોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર, ચાકુના પુરાવાને તેણીની માતા કાંતાબેનના પુરાવા સાથે વાંચવામાં આવે ત્યારે, ચાકુએ ઘટના બન્યા અંગે તેણીની માતાને આગલી સાંજે ખુલાસો કર્યો હતો જ્યારે પી.ડબલ્યુ. જ - પિતાના પુરાવાની કદર કરતાં, ટ્રાયલ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવે છે કે તેણીએ સવારે ખુલાસો કર્યો હતો. ગુનો કરવાના પૂર્વ-અમલીકરણમાં આ ગૌણ તફાવત પર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વિશ્વાસ કરવામાં આવ્યો નથી.

(II) ટ્રાયલ કોર્ટે સાક્ષીઓ એટલે કે કાંતાબેન, ચંપાબેન અને ચાકુને એવા આધારે અવિશ્વસનીય ગણાવ્યા છે કે તેઓ ઘટનાના નજરે જોનાર સાક્ષીઓ હોવાનું કહી શકાય નહીં. કાંતાબેનના વર્ણન પર મુખ્યત્વે એવા આધારે અવિશ્વાસ કરવામાં આવ્યો છે કે ગુનો કરવા સંબંધિત તેણીએ આપેલા સમયમાં તફાવત છે. ફરિયાદમાં, કાંતાબેનનું એવું વર્ણન છે કે ઘટના સવારે આશરે ૦૯.૩૦ અથવા ૧૦ વાગ્યે બની હતી. કાંતાબેનની જુબાનીમાં, તે એવો કેસ રજૂ કરે છે કે ઘટના સવારે આશરે ૧૦ વાગ્યે બની હતી. દિવાળીબેનના પુરાવાને મેડિકલ ઓફિસરના પુરાવા સાથે વાંચવામાં આવે ત્યારે, બદલાતો સમય સવારે ૯ થી ૧૦.૩૦ વાગ્યાની વચ્ચેનો છે. આને, વિદ્વાન

સેશન્સ જજે ફરિયાદ પક્ષની વાર્તામાં એક મોટો વિરોધાભાસ ગણ્યો છે.

(III) પુરાવાની કદર કરતાં, ટ્રાયલ કોર્ટે કાંતાબેન અને ચાકુ સાક્ષીઓને વધુ અવિશ્વસનીય ગણાવ્યા છે. ચાકુને બાળ સાક્ષી તરીકે શિખવાડવામાં આવી હોવાના આધારે અવિશ્વસનીય ગણાવવામાં આવી છે. કાંતાબેન અને ચંપાબેન – જે ઘરમાં ઘટના બની હતી તે ઘરના રહેવાસી પર પણ એવા આધારે વિશ્વાસ કરવામાં આવ્યો નથી કે તેઓ દિવાળીબેન, ચંપાબેન અને જમનાબેન કયા ક્રમમાં ઘટનાસ્થળે પહોંચ્યા તે સંબંધિત તેમની જુબાનીઓમાં સ્પષ્ટપણે સુસંગત રહ્યા નથી.

૧૪.૧ મૂળભૂત રીતે ટ્રાયલ કોર્ટે કાંતાબેન અને ચાકુના વર્ણન પર નજરે જોનાર સાક્ષીઓ તરીકે વિશ્વાસ કર્યો નથી અને આ સંદર્ભમાં જ અદાલતે આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવામાં ભૂલ કરી છે કે કેમ તે નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે મૃતકના દાદી – સાક્ષી દિવાળીબેનના પુરાવાની સાથે સરખામણીમાં આ બે સાક્ષીઓની જુબાનીઓની કદર કરવાની જરૂર છે.

૧૪.૨ જ્યારે કાંતાબેનની જુબાની તેણી દાખલ કરેલી ફરિયાદના સંદર્ભમાં જોવામાં આવે છે, ત્યારે એ સ્પષ્ટ થાય છે કે તેણી પોતાની ફરિયાદમાં વર્ણવેલ

બાબત પર કાયમ રહી છે. માત્ર તેણી સગા થતા હોવાના કારણે તેણીની જુબાની ફગાવી શકાય નહીં. તે જુબાની આપે છે કે ઘટના સવારે ૯ વાગ્યે બની હતી. પોલીસ સમક્ષની ફરિયાદમાં તેણીએ જણાવ્યું હતું કે ઘટનાનો સમય સવારે ૧૦.૩૦ વાગ્યાનો હતો. તે સિવાય આ સાક્ષીના પુરાવામાં સુસંગતતા છે કારણ કે :

(એ) તેણીએ જણાવ્યું કે તે ચંપાબેનની ચીસો સાંભળીને તેમના ઘરે દોડી ગઈ હતી.

(બી) જ્યારે તે વરંડામાં ગઈ ત્યારે રસીલા જમીન પર પડી હતી. તેને લોહી નીકળતું હતું.

(સી) રસીલાને તલવારથી બે ઘા વાગ્યા હતા, એક માથાની નીચે અને બીજો કાનની નીચે.

(ડી) રસીલાએ તેણીને કહ્યું કે મનસુખ – આરોપીએ જ તેના પર તલવારથી હુમલો કર્યો હતો.

(ઈ) જ્યારે તે ગુનાના સ્થળે ગઈ ત્યારે દિવાળીબેન અને સાકરબેન હાજર હતા.

(એફ) હુમલા પાછળનો સ્પષ્ટ હેતુ તેણીની જુબાની પરથી સ્પષ્ટ થતો હતો. તે મનસુખને તલવાર સાથે ભાગી જતો જોયાની પણ પુષ્ટિ કરે છે.

(જી) તેણીએ બચાવ પક્ષના એવા સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો કે જ્યારે તે પહોંચી ત્યારે રસીલા બભાન હતી.

(એચ) આરોપી અને ચંપાબેનના ઘરની નિકટતા તેણીની ઊલટતપાસમાં પુષ્ટિ થઈ હતી.

૧૪.૩ ચાકુ, બાળ સાક્ષીના પુરાવાની કદર કરતાં પણ એ સંકેત મળે છે કે તેણીએ આગલી સાંજે તેણીની માતાને ઘટના વિશે જણાવ્યું હતું. ચંપાબેનની ચીસ સાંભળીને, તે તેણીની માતા કાંતાબેન અને દાદી દિવાળીબેન સાથે ગુનાના સ્થળે દોડી ગઈ હતી. રસીલાએ તેણીને કહ્યું કે મનસુખે જ તલવારના ઘા માર્યા હતા. તેણીએ ઊલટતપાસમાં એવા સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો કે રસીલાને થયેલી ઇજાઓ પડી જવાના પરિણામે હોઈ શકે છે અને તીક્ષ્ણ ધાર વાળા સાધન પર પડી જવાથી તેણીની ઇજાઓ થઈ હતી. તેણીની ઊલટતપાસમાં તેણીએ બચાવ પક્ષના એવા સૂચનનો સ્પષ્ટપણે ઇનકાર કર્યો હતો કે તેણીએ તેના માતાપિતાના કહેવાથી મનસુખનું નામ આપ્યું હતું. તે એ વાતની પણ પુષ્ટિ કરે છે કે જ્યારે ચંપાબેને બૂમ પાડી ત્યારે સવારના ૯ વાગ્યા હતા.

૧૪.૪ સામાવાળાના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી રાવલ ટ્રાયલ કોર્ટના તર્કનું સમર્થન કરશે જેણે ઠરાવ્યું હતું કે ચાકુ પર વિશ્વાસ કરી શકાય નહીં કારણ કે તે શિખવાડવામાં આવેલી હોય તેમ જણાય છે. અમે એ વાતથી વાકેફ છીએ કે બાળ સાક્ષીના પુરાવાની અત્યંત કાળજી અને સાવચેતી સાથે તપાસ અને કદર થવી

જોઈએ. વાસ્તવમાં સાક્ષીને સક્ષમ ગણવા માટે કોઈ ચોક્કસ ઉંમર હોતી નથી. બાળ સાક્ષી તેને/તેણીને પૂછવામાં આવેલા સામાન્ય પ્રશ્નોને સમજવા માટે સક્ષમ હોવો જોઈએ અને તાર્કિક જવાબો આપવા માટે સક્ષમ હોવો જોઈએ. પરંતુ આવા સાક્ષીઓની કાચી ઉંમરને ધ્યાનમાં રાખીને, અદાલતોએ તેમના પુરાવાની ભારે સાવચેતી સાથે તપાસ કરવી પડશે અને તેની સત્યતા વિશે ખાતરી કરવી પડશે. તેથી, બાળકના પુરાવાનું કાળજીપૂર્વક મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી છે કારણ કે તે સરળતાથી શિખવાડવાનો ભોગ બની શકે છે. તેથી, અદાલત હંમેશાં તેણીની જુબાની માટે અન્ય પુરાવાઓમાંથી પર્યાપ્ત સમર્થન શોધે છે.

૧૪.૫ શમીમ વિ. સ્ટેટ (જી.એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી) [એ.આઈ.આર. ૨૦૧૮ એસ.સી. ૪૫૨૯] ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે જ્યારે નાની ઉંમરનું બાળક તેના પિતા, માતા, ભાઈઓ વગેરેની ઘાતકી હત્યા જુએ છે, ત્યારે તે તેના આખા જીવન માટે ઘટનાને ભૂલી જાય તેવી શક્યતા નથી અને ઘટના અને તેના પુરાવાના રેકોર્ડિંગ વચ્ચે આશરે દસ વર્ષનો ગાળો હોવા છતાં કોઈપણ સમયે પૂછવામાં આવે ત્યારે તેની સ્મૃતિમાં તથ્યો પુનરાવર્તિત કરશે.

૧૪.૬ તેવી જ રીતે, વીરેન્દ્ર @ બુદ્ધ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ [(૨૦૦૮) ૧૬ એસ.સી.સી. ૫૮૨] ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ખૂબ જ સ્પષ્ટપણે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

“૮. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ સાક્ષીને સક્ષમ માનવા માટે નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે કોઈ ચોક્કસ ઉંમર નિર્ધારિત કરતો નથી. તેનાથી વિપરીત, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ એવી પરિકલ્પના કરે છે કે તમામ વ્યક્તિઓ જુબાની આપવા માટે સક્ષમ હશે, સિવાય કે અદાલત માને કે કાર્યી ઉંમર, અત્યંત વૃદ્ધાવસ્થા, મગજનો કે સમાન પ્રકારના કોઈ અન્ય કારણસર રોગના કારણે તેઓને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નો સમજવાથી અથવા તે પ્રશ્નોના તાર્કિક જવાબો આપવાથી રોકવામાં આવ્યા છે. નાની ઉંમરના બાળકને જુબાની આપવાની મંજૂરી આપી શકાય છે જો તેની પાસે પ્રશ્નો સમજવાની અને તેના તાર્કિક જવાબો આપવાની બૌદ્ધિક ક્ષમતા હોય. બાળ સાક્ષીના પુરાવાને પોતે રદબાતલ ગણવાની જરૂર નથી, પરંતુ અદાલત વિવેકબુદ્ધિના નિયમ તરીકે આવા પુરાવાની બારીકાઈથી તપાસ કરે છે અને માત્ર તેની ગુણવત્તા અને વિશ્વસનીયતા વિશે ખાતરી થયા પછી જ તેના આધારે દોષસ iddhi નોંધાવી શકે છે. દત્તુ રામરાવ સખારે વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર [(૧૯૯૭) ૫ એસ.સી.સી. ૩૪૧] માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પાનું ૩૪૩, ફકરો ૫)

"બાળ સાક્ષી જો તથ્યોની જુબાની આપવા માટે સક્ષમ અને વિશ્વસનીય માલૂમ પડે તો આવો પુરાવો દોષસ iddhi નો આધાર બની શકે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો સોગંદના અભાવે પણ બાળ સાક્ષીના પુરાવા પર પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ હેઠળ વિચાર કરી શકાય છે જો કે આવો સાક્ષી પ્રશ્નો સમજવા માટે અને તેના તાર્કિક જવાબો આપવા માટે સક્ષમ હોય. બાળ સાક્ષીના પુરાવા અને તેની વિશ્વસનીયતા દરેક કેસના સંજોગો પર આધારિત રહેશે. બાળ સાક્ષીના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવાની એકમાત્ર સાવચેતી એ છે કે સાક્ષી વિશ્વસનીય હોવો જોઈએ અને તેનું/તેણીનું વર્તન અન્ય કોઈપણ સક્ષમ સાક્ષી જેવું હોવું જોઈએ અને તેને શિખવાડવામાં આવ્યું હોવાની કોઈ શક્યતા ન હોવી જોઈએ."

ત્યારબાદ, રતનનાસિંહ દલસુખભાઈ નાયક વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, [(૨૦૦૪) ૧ એસ.સી.સી. ૬૪] ના કેસમાં જેમાં

આપણામાંથી એક (ડો. અરિજિત પસાયત) બેંચના સભ્ય હતા, બેંચે ઠરાવ્યું હતું કે જો કે બાળ સાક્ષી પાસે પૂરતી બુદ્ધિમત્તા છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પરનો નિર્ણય મુખ્યત્વે ટ્રાયલ જજ પર રહેલો છે જેઓ તેમના વર્તન, તેમની બુદ્ધિમતાના સ્પષ્ટ કબજા કે અભાવને નોંધે છે, અને સદર જજ કોઈપણ તપાસનો આશ્રય લઈ શકે છે જે તેની ક્ષમતા અને બુદ્ધિમત્તા તેમજ સોગંદની જવાબદારીની તેની સમજને જાહેર કરવા તરફ વળે છે પરંતુ ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્ણયમાં, જો કે, ઉપલી અદાલત દ્વારા ખતેલ પહોંચાડી શકાય છે જો રેકૉર્ડમાં જે જાળવી રાખવામાં આવ્યું છે તેમાંથી એ સ્પષ્ટ થાય કે તેમનો નિષ્કર્ષ ભૂલભરેલો હતો. બેંચે વધુમાં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પાનું ૬૭, ફરો ૭)

"આ સાવચેતી જરૂરી છે કારણ કે બાળ સાક્ષીઓ શિખવાડવા યોગ્ય હોય છે અને ઘણીવાર કાલ્પનિક દુનિયામાં જીવે છે. જો કે આ એક સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે બાળ સાક્ષીઓ જોખમી સાક્ષીઓ છે કારણ કે તેઓ લવચીક હોય છે અને સરળતાથી પ્રભાવિત થઈ શકે છે, અસ્વસ્થ થઈ શકે છે અને ઢાળી શકાય છે, પરંતુ આ એક સ્વીકૃત માનદંડ પણ છે કે જો તેમના પુરાવાની કાળજીપૂર્વક તપાસ કર્યા પછી અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવે છે કે તેમાં સત્યની છાપ છે, તો બાળ સાક્ષીના પુરાવાને સ્વીકારવાના માર્ગમાં કોઈ અવરોધ નથી."

તેથી, માત્ર એટલા માટે કે ચાકુ બાળ સાક્ષી છે, જો અન્ય પુરાવાઓ દ્વારા તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવે તો તેના પુરાવાને અદાલત દ્વારા નકારી શકાય નહીં.

૧૪.૭ દિવાળીબેનની જુબાની તેઓ ઘટનાના નજરે જોનાર સાક્ષી હોવાના સંદર્ભમાં મહત્વપૂર્ણ ન હોઈ શકે પરંતુ તેમનું વર્ણન ચોક્કસપણે એવું છે જે ચાકુ અને કાંતાબેન બંને દ્વારા વર્ણવવામાં આવેલી ઘટનાઓની શ્રેણીને સમર્થન આપે

છે. દિવાળીબેનની જુબાની સાથે જોડીને મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે કાંતાબેન અને ચાકુની જુબાનીઓની વિશ્વસનીયતા અને સુસંગતતામાં સત્યતાનો રણકો છે. તેઓ જ્યાં ઘટના બની તેની સામેના સ્થળે બેઠા હતા. જ્યારે તેઓ પાછળ વળ્યા ત્યારે તેમણે મનસુખને જોયો તે હદ સુધીના તેમના પુરાવામાં અંશતઃ સુધારો અથવા અતિશયોક્તિ હોઈ શકે છે પરંતુ તેઓ ગુનાના સ્થળે કાંતાબેન અને ચાકુબેન બંનેની હાજરીની પુષ્ટિ કરે છે. તેણીની જુબાની પરથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે કાંતાબેન અને ચાકુ બંને ત્યાં હતા ત્યારે રસીલા ભાનમાં હતી. તેઓ એવું કહીને સમર્થન આપે છે કે રસીલાએ તેમને કહ્યું હતું કે મનસુખે જ ઘા માર્યા હતા.

૧૪.૮ વધુ મહત્વની વાત એ છે કે કાંતાબેન, ચાકુ અને દિવાળીબેન ત્રણેય સાક્ષીઓ પુષ્ટિ કરે છે કે રસીલાએ ગુનાના આચરનાર તરીકે મનસુખનું ખાસ નામ આપ્યું હતું. બચાવ પક્ષે રસીલા બભાન હતી તેવી રજૂઆત કરીને તેણીની ભાનમાં હોવાની સ્થિતિના વિરોધાભાસ પર ભાર મૂક્યો હતો. ઊલટતપાસ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જ્યાં ચાકુ કહે છે કે તે બભાન હતી. જ્યારે ગુનાના સ્થળની નિકટતાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે સમય મર્યાદાના સંદર્ભમાં કાંતાબેને સૂચવ્યું છે કે તેમાં ૩ થી ૪ મિનિટ લાગે છે. ચાકુ, દિવાળીબેન અને કાંતાબેન તરત જ પહોંચી ગયા હતા.

૧૫. આ તબક્કે સામાવાળા – આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટની એ દલીલ પર વિચાર કરવો સંબંધિત રહેશે કે સાક્ષીઓ સગા સાક્ષીઓ છે અને કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવી નથી. આ સંદર્ભમાં એ નોંધવું યોગ્ય છે કે ઘટના એવા સ્થળે અને સમયે બની હતી જ્યાં આવા સાક્ષીઓની હાજરી કુદરતી હતી. ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે ઘટના બજારમાં કે કોઈ જાહેર સ્થળે બની હોય. ગુનાનું સ્થળ એ વાદીના સંબંધીનું ઘર છે અને બચાવ પક્ષ ગુનાના સ્થળ સામે વાંધો ઉઠાવતો નથી. વાદી અને સંબંધીઓના ઘરો નજીકમાં છે અને તેથી મૃતકની ચીસો સાંભળ્યા પછી ગુનાના સ્થળે તેમની હાજરી ખૂબ જ કુદરતી હતી.

૧૫.૧ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૩૪ જણાવે છે કે કોઈપણ હકીકતની સાબિતી માટે કોઈપણ કેસમાં સાક્ષીઓની કોઈ ચોક્કસ સંખ્યાની જરૂર રહેશે નહીં. તેથી, હકીકત સાબિત કરવા માટે જે જરૂરી છે તે કોઈપણ કેસમાં તપાસવા માટે સાક્ષીઓની ચોક્કસ સંખ્યા નથી, પરંતુ પુરાવાની ગુણવત્તા છે. વધુ સંખ્યામાં સાક્ષીઓની તપાસ કરવી ઈચ્છનીય નથી, જોકે, તેમની જુબાનીની ગુણવત્તા પુરાવાની કદર કરવામાં ચોક્કસપણે બાબત રાખશે.

૧૫.૨ સર્વોચ્ચ અદાલતે (૨૦૧૪) ૩ એસ.સી.સી. ૪૦૧ માં રિપોર્ટ થયેલા ગુલામ સરબાર વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર [હવે ઝારખંડ] ના કેસમાં ઠરાવ્યું છે કે પુરાવાના કાયદા હેઠળ એવી કોઈ જરૂરિયાત નથી કે કોઈ હકીકત સાબિત/અસાબિત કરવા માટે સાક્ષીઓની કોઈ ચોક્કસ સંખ્યાની તપાસ કરવી

પડે. બેંચના શબ્દોમાં, "...સાક્ષીઓના પુરાવાની કદર કરવાના બાબતમાં, તે સાક્ષીઓની સંખ્યા નથી પરંતુ તેમના પુરાવાની ગુણવત્તા મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે પુરાવાના કાયદા હેઠળ એવી કોઈ જરૂરિયાત નથી કે કોઈ હકીકત સાબિત/અસાબિત કરવા માટે સાક્ષીઓની કોઈ ચોક્કસ સંખ્યાની તપાસ કરવી પડે. આ સમય-સન્માનિત સિદ્ધાંત છે કે પુરાવાનું તોલન અને ગણતરી થવી જોઈએ. કસોટી એ છે કે શું પુરાવામાં સત્યનો રણકો છે, તે સચોટ, વિશ્વસનીય અને ભરોસાપાત્ર છે કે અન્યથા. કાનૂની વ્યવસ્થાએ સાક્ષીઓની બહુવિધતા અથવા બહુલતા કરતા દરેક સાક્ષી દ્વારા સાબિત થયેલા મૂલ્ય પર ભાર મૂક્યો છે. તે ગુણવત્તા છે અને જથ્થો નથી, જે પુરાવાની પૂરતા નક્કી કરે છે જેવું કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૩૪ દ્વારા જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. પ્રોબેટ કેસોમાં પણ, જ્યાં કાયદા અનુસાર ઓછામાં ઓછા એક સાક્ષીની તપાસ જરૂરી છે, ત્યાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે વધુ સાક્ષીઓ રજૂ કરવાથી કોઈ વજન પડતું નથી. આ રીતે, દોષસિદ્ધિ માત્ર એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષીની જુબાની પર પણ આધારિત હોઈ શકે છે, જો તે વિશ્વાસ જગાડે."

૧૫.૩ રાય સનદીપ ઉર્ફે દીપુ વિ. સ્ટેટ [એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી] [(૨૦૧૨) ૮ એસ.સી.સી. ૨૧] ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે વિચારણા કરી છે કે કોને ઉત્કૃષ્ટ સાક્ષી કહી શકાય કે જેનું વર્ણન અદાલત દ્વારા કોઈપણ સમર્થન વિના સ્વીકારી શકાય.

"૧૫. અમારા વિચારપૂર્વકના અભિપ્રાય મુજબ, 'ઉત્કૃષ્ટ સાક્ષી' ખૂબ જ ઉચ્ચ ગુણવત્તા અને ક્ષમતાનો હોવો જોઈએ જેનું વર્ણન, તેથી, અખંડ હોવું જોઈએ. આવા સાક્ષીના વર્ણન પર વિચાર કરતી અદાલત કોઈ પણ અચકાટ વગર તેના દર્શનીય મૂલ્ય માટે તેને સ્વીકારવાની સ્થિતિમાં હોવી જોઈએ. આવા સાક્ષીની ગુણવત્તાની ચકાસણી કરવા માટે, સાક્ષીનો હોદ્દો નિર્રથક રહેશે અને જે સંબંધિત હશે તે આવા સાક્ષી દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનની સત્યતા હશે. જે વધુ સંબંધિત હશે તે પ્રારંભિક બિંદુથી અંત સુધીના નિવેદનની સુસંગતતા હશે, એટલે કે, તે સમયે જ્યારે સાક્ષી પ્રારંભિક નિવેદન આપે છે અને આખરે અદાલત સમક્ષ. તે કુદરતી અને આરોપી પ્રત્યે ફરિયાદ પક્ષના કેસ સાથે સુસંગત હોવું જોઈએ. આવા સાક્ષીના વર્ણનમાં કોઈ સત્યનો અનાદર ન હોવો જોઈએ. સાક્ષી ગમે તેટલી લંબાઈની અને ગમે તેટલી શ્રમજનક હોય તેવી ઊલટતપાસનો સામનો કરવાની સ્થિતિમાં હોવો જોઈએ અને કોઈ પણ સંજોગોમાં ઘટનાના તથ્ય, તેમાં સામેલ વ્યક્તિઓ તેમજ તેના ક્રમ અંગે કોઈ શંકાને સ્થાન આપવું જોઈએ નહીં. આવા વર્ણનને અન્ય તમામ આધારભૂત સામગ્રી જેમ કે કરવામાં આવેલી વસૂલાત, વપરાયેલા હથિયારો, આચરવામાં આવેલા ગુનાની રીત, વૈજ્ઞાનિક પુરાવા અને નિષ્ણાતનો અભિપ્રાયમાંથી દરેક અને દરેક સાથે સહ-સંબંધ હોવો જોઈએ. સદર વર્ણન અન્ય દરેક સાક્ષીના વર્ણન સાથે સતત મેળ ખાતું હોવું જોઈએ. એમ પણ કહી શકાય કે તે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના કિસ્સામાં લાગુ કરાયેલી કસોટી જેવું જ હોવું જોઈએ જ્યાં આરોપી સામે આક્ષેપ કરાયેલા ગુના માટે તેને દોષિત ઠેરવવા માટે સંજોગોની સાંકળમાં કોઈ ખૂટતી કડી ન હોવી જોઈએ. જો આવા સાક્ષીનું વર્ણન ઉપર જણાવેલ કસોટી તેમજ લાગુ કરવા માટેની અન્ય તમામ સમાન કસોટીઓ પૂર્ણ કરે તો જ

એવું ઠરાવી શકાય કે આવા સાક્ષીને 'ઉત્કૃષ્ટ સાક્ષી' કહી શકાય કે જેનું વર્ણન અદાલત દ્વારા કોઈપણ સમર્થન વિના સ્વીકારી શકાય અને જેના આધારે દોષિતને સજા કરી શકાય. વધુ ચોક્કસ કહીએ તો, ગુનાના મુખ્ય ક્ષેત્ર પર સદર સાક્ષીનું વર્ણન અકબંધ રહેવું જોઈએ જ્યારે અન્ય તમામ સંલગ્ન સામગ્રીઓ, એટલે કે, મૌખિક, દસ્તાવેજી અને ભૌતિક વસ્તુઓ આરોપી સામે આક્ષેપિત ચાર્જ માટે દોષિત ઠેરવવા માટે અન્ય આધારભૂત સામગ્રીને સાફ કરવા માટે મુખ્ય વર્ણન પર આધાર રાખવા માટે ગુનો આચરતી અદાલતને સક્ષમ કરવાના હેતુથી ભૌતિક વિગતોમાં સદર વર્ણન સાથે મેળ ખાતી હોવી જોઈએ."

૧૬. હવે જો આપણે આ મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવાની સરખામણી મેડિકલ ઓફિસરના પુરાવા સાથે કરીએ, તો તેમણે તેમના પુરાવામાં સ્પષ્ટપણે જુબાની આપી છે કે જ્યારે રસીલાને લાવવામાં આવી ત્યારે તે ગંભીર હતી. કાંતાબેન અને ચાકુ સાથે પહોંચવાના પ્રતિભાવ સમયની સરખામણીમાં ઈજા પહોંચાડવાથી લઈને હોસ્પિટલમાં લાવવામાં આવી તે સમયગાળો આશરે અડધો કલાકનો હતો. મરણોન્મુખ નિવેદનની સત્યતા મહત્વ પ્રાપ્ત કરે છે અને મૃતક દ્વારા મનસુખનું સ્પષ્ટપણે નામ આપવામાં આવ્યું હતું. કાંતાબેને મનસુખને ભાગી જતો જોયો હોવાનું કહ્યું તે ઉપરાંત આ છે.

૧૬.૧ બચાવ પક્ષની એ થીયરી કે મૃતક રસીલાને ઈજાઓના પરિણામે પડી જવાથી ઈજાઓ થઈ હોઈ શકે છે અને તે જમીન પર પડેલા તીક્ષ્ણ સાધન સાથે

સંપર્કમાં આવી હતી તે પણ અવિશ્વસનીય માલૂમ પડે છે. જો કે મેડિકલ ઓફિસરે ઊલટતપાસમાં આવા પડી જવાના કારણે આવી ઈજા થવાની શક્યતા અંગે અભિપ્રાય આપ્યો હતો, પરંતુ તેમની સરતપાસમાંથી વિશિષ્ટ રીતે સામે આવે છે કે ઈજા નં. ૧ તેમને બતાવવામાં આવેલી મુદ્દામાલ તલવારના પરિણામે થઈ શકે છે. ચાકુ પણ તેણીની ઊલટતપાસમાં એવા સૂચનનો ઇનકાર કરે છે કે જમીન પર પડેલી ધારીયા અથવા પાવડાના કારણે ઈજા થઈ હતી જે મૃતકના શરીર સાથે સંપર્કમાં આવ્યા હતા જ્યારે તે હિંચકા પરથી પડી ગઈ હતી.

૧૬.૨ સાક્ષીઓના નિવેદનોના રૂપમાં મૌખિક પુરાવા મેડિકલ પુરાવા પરથી સંપૂર્ણપણે સમર્થિત થાય છે કારણ કે પી.ડબલ્યુ.૧૩ ડો. ધીરજલાલ ભટ્ટે મૃતકને થયેલી ઈજાઓનું સ્થાન, તેનું સ્વરૂપ અને પરિમાણો વર્ણવ્યા છે જે સાક્ષીઓની જુબાનીને મજબૂત કરે છે. આરોપી દ્વારા આચરવામાં આવેલા કથિત કૃત્ય પાછળનું કારણ પણ આ સાક્ષીઓની જુબાનીઓ પરથી ફલિત થાય છે.

૧૭. જ્યારે આ મૌખિક પુરાવાને એફ.એસ.એલ. રિપોર્ટના સંદર્ભમાં પણ જોવામાં આવે છે, ત્યારે તલવાર પર લોહીના ડાઘ હતા જે મૃતકના ગ્રુપના હતા. શોધન પંચનામાના પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તલવાર પણ શોધી કાઢવામાં આવી છે. જો કે શ્રી રાવલ એવો દલીલ કરશે કે પંચ સાક્ષી તાજુબ બન્યો છે અને આ અદાલતના ભરતભાઈ મેઘાભાઈ કોળી ૨૦૧૯(૧) જી.એલ.એચ. ૫૮૪, ફરરા ૪૬ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર આધાર રાખીને પંચનામું સાબિત કરી શકાયું

નથી, તેમ છતાં, તપાસ અમલદાર પી.ડબલ્યુ. ૧૪ આંક ૩૧ એટલે કે કેશુભાઈ ભુવાની જુબાની દ્વારા પંચનામું સાબિત થયું છે. ભરતભાઈ મેઘાભાઈ કોળી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદાના ફરરા ૪૪ માં સૈયદ અકબર વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯ એસ.સી. ૧૮૪૮ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો સંદર્ભ આપતાં આ અદાલતે વિશિષ્ટ રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે કાયદાનો આ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે માત્ર સાક્ષી તાજ્જુબ બન્યો હોવાના કારણે તેનું નિવેદન સંપૂર્ણપણે ફગાવી દેવાનું નથી અને તેને રેકૉર્ડ પરથી દૂર કરવાની જરૂર નથી.

૧૮. કાંતાબેન અને ચાકુના રેકૉર્ડ પર આવેલા પુરાવાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં ઘટનાને જોયા પછી, જેઓ મૃતક સાથેના તેમના સંબંધના કારણે જ સગા સાક્ષીઓ છે, તેમની જુબાનીઓમાં સત્યનો રણકો હોય ત્યારે તેને સમગ્ર રીતે ફગાવી શકાય નહીં. માત્ર દિવાળીબેન કે જમનાબેન કે ચંપાબેન પહેલા કોણ આવ્યા હતા તે અંગેની સમગ્ર ઘટના શ્રેણી, ચંપાબેન અને રસીલાબેનની ચીસો સાંભળતાં જ કાંતાબેન ગુનાના સ્થળે હાજર હતા અને રસીલાએ પ્રથમ ક્ષણે જ મનસુખના હાથે ઈજાઓ પહોંચ્યાનું તેણીને જણાવ્યું હતું, પુરાવામાં સુધારા અને વિરોધાભાસો તેણીના વર્ણનને અવિશ્વસનીય બનાવી શકતા નથી. એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જો વિગતોના બાબતોમાં વિરોધાભાસ હોય તો જો તેની/તેણીની જુબાની ભૌતિક વિગતોમાં સમર્થિત હોય તો સાક્ષી પર અવિશ્વાસ કરવાનું કારણ બની શકે નહીં. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, સામાવાળાના વિદ્વાન કૌન્સેલ દ્વારા

નિર્દેશિત કરવા માંગતા વિરોધાભાસો એટલા ભૌતિક નથી કે જેથી સમગ્ર ફરિયાદ પક્ષના કેસને નબળો પાડી શકાય. માત્ર સુધારા કે અતિશયોક્તિની હાજરીના કારણે સાક્ષીની જુબાની સંપૂર્ણપણે ફગાવી શકાય નહીં. જ્યારે વ્યાપક તથ્યો ગુનો બને છે અને સાક્ષીઓની અખંડિતતા શંકાસ્પદ ન હોય, ત્યારે ગૌણ લોપ, ઉમેરાઓ, ફેરફારો વગેરે ભૌતિક તથ્યો નથી. સુનિલ કુમાર શંભુદયાલ ગુમા (ડો.) અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૬૫૭ માં રિપોર્ટ થયેલા કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ કર્યો હતો કે માત્ર ભૌતિક વિરોધાભાસો જ સાક્ષીઓને અવિશ્વસનીય બનાવશે.

૧૮.૧ સ્ટેટ (દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન) અને અન્ય વિ. લક્ષ્મણ કુમાર અને અન્ય એઆઈઆર ૧૯૮૬ એસસી ૨૫૦ તરીકે રિપોર્ટ થયેલા કેસમાં, સાક્ષીઓની જુબાનીમાં વિરોધાભાસનો સંદર્ભ આપતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:-

“૪૩. ....એ સામાન્ય માનવ અનુભવ છે કે સ્વીકાર્ય રીતે કોઈ ઘટના જોતી વિવિધ વ્યક્તિઓ, તે જ ઘટનાનું અલગ-અલગ વર્ણન આપે છે. એ એટલા માટે છે કારણ કે ધારણા બદલાય છે અને તે જ ઘટનાની પુનઃગણતરી સામાન્ય રીતે નોંધપાત્ર હદ સુધી અલગ હોય છે. સામાન્ય રીતે, જો સમાન વ્યક્તિઓ ગૌણ વિગતોના સંદર્ભ સાથે પણ કોઈ ઘટનાનું સમાન વર્ણન આપે છે, તો પુરાવાને પોપટ જેવા તરીકે બ્રાન્ડેડ કરવામાં આવે છે અને તેને

શિખવાડવાનું પરિણામ માનવામાં આવે છે. આ સાક્ષીઓના પુરાવા ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક વાંચ્યા પછી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે તેમાં આંતરિક સત્યનો સ્પર્શ છે અને તફાવતો વ્યાજબી મર્યાદામાં છે અને તફાવતો અસ્વીકાર માટેનું કારણ પૂરું પાડવાને બદલે, સત્યની નજીક હોવાની ગુણવત્તામાં ઉમેરો કરે છે.”

૧૮.૩ એ નિઃશંકપણે વિવેકબુદ્ધિનો એક સુસ્થાપિત નિયમ છે કે સગા કે રસ ધરાવતા સાક્ષીના પુરાવાની બારીકાઈથી તપાસ થવી જોઈએ, પરંતુ એકવાર અદાલતને સંતોષ થઈ જાય કે તેની/તેણીની જુબાની વિશ્વસનીય છે, તો પછી સદર પુરાવા પર સમર્થન વિના પણ વિશ્વાસ મૂકી શકાય છે. વધુમાં, જ્યાં સુધી એ સાબિત ન થાય કે આવો સાક્ષી આરોપી સામે કોઈ દુશ્મનાવટ રાખે છે અથવા તે તેને ખોટી રીતે ફસાવવા માંગતો હતો, ત્યાં સુધી તમામ હેતુઓ માટે, તેને સ્વતંત્ર સાક્ષી તરીકે ગણવામાં આવી શકે છે. **સીમન ઉર્ફે વીરાનમ વિ. સ્ટેટ (૨૦૦૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૧૪૨** માં રિપોર્ટ થયેલા કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:—

“જ. હવે એ સુસ્થાપિત થયું છે કે સાક્ષીનો પુરાવો માત્ર એ આધારે ફગાવી શકાય નહીં કે તે સગા સાક્ષી છે કે એકમાત્ર સાક્ષી છે, અથવા બંને, જો અન્યથા તે વિશ્વસનીય માલૂમ પડે. સાક્ષી સગા હોઈ શકે છે પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે તેના નિવેદનને સમગ્ર રીતે નકારી કાઢવું. આવા કિસ્સામાં, રસ ધરાવતા સાક્ષીના પુરાવાની તપાસના બાબતમાં વધુ સાવચેત રહેવાની અદાલતની પરમ ફરજ

છે, અને જો, આવી તપાસ પર માલૂમ પડે કે રેકૉર્ડ પરના આવા રસ ધરાવતા એકમાત્ર સાક્ષીના પુરાવા વિશ્વાસપાત્ર છે, તો માત્ર સાક્ષી રસ ધરાવતો સાક્ષી હોવાના આધારે તેને ફગાવી દેવામાં આવશે નહીં.

રસ ધરાવતા એકમાત્ર સાક્ષીના પુરાવાની તપાસ કરતી વખતે અદાલતે સાવચેતી રાખવાની છે. એફ.આઈ.આર. માં નામાંકિત એક સ્વતંત્ર સાક્ષીને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ ન કરવો તેને પોતે રસ ધરાવતા સાક્ષીના પુરાવાને અવિશ્વસનીય ગણવાના અને ફરિયાદ પક્ષના કેસ પર અવિશ્વાસ કરવાના સંજોગો તરીકે લઈ શકાય નહીં. એ સુસ્થાપિત થયું છે કે તે પુરાવાની ગુણવત્તા છે અને પુરાવાની સંખ્યા નથી જેને નિવેદન પર વિશ્વાસ મૂકવા માટે અદાલત દ્વારા નિર્ણય કરવાની જરૂર છે.”

૧૯. કાંતાબેન અને ચાકુની જુબાનીમાં વિશ્વસનીયતા હોય ત્યારે વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ વર્ણન પર સંપૂર્ણ અવિશ્વાસ કરવામાં સાચા ન હતા. કાંતાબેન અને ચાકુ બંનેએ એ તથ્યની જુબાની આપી હતી કે રસીલાએ તેમને મનસુખના હાથે ઈજાગ્રસ્ત થઈ હોવાનું કહ્યું હતું. ઈજાઓ થયાના સમયે રસીલાની પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં તફાવતો માત્ર ચાકુ દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ કે જ્યારે ડોક્ટરના સંદર્ભમાં મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે તે બભાન હતી તે સૂચવે છે કે રસીલાને ગંભીર ઈજાઓ થઈ હતી અને સમય પસાર થતાં જ્યારે તેને ગુનાના સ્થળેથી હોસ્પિટલમાં ખસેડવામાં આવી ત્યારે તે બભાન થઈ ગઈ હોઈ શકે છે પરંતુ જે સમયગાળામાં કાંતાબેન અને ચાકુ ગુનાના સ્થળે પહોંચ્યા તેને જોતાં, માતા અને

બહેન સમક્ષ રસીલાના મરણોન્મુખ નિવેદનની સત્યતાને ફગાવી શકાય નહીં. કારણ કે તેઓ સગા હતા તેથી તેમનું કૃત્ય કુદરતી હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે અસંખ્ય ચુકાદાઓમાં સગા સાક્ષી અને રસ ધરાવતા સાક્ષી વચ્ચે તફાવત કર્યો છે અને ઠરાવ્યું છે કે માત્ર સાક્ષીઓ નજીકના સગા હોવાના કારણે ગુનાના સ્થળે તેમની હાજરી કુદરતી છે.

૨૦. મોરેઓવર, રેકૉર્ડ પર એવું કશું નથી જેથી એવું ઠરાવી શકાય કે સાક્ષીઓ તેમની ઊલટપાસમાં તેમની જુબાનીઓમાંથી ડગી ગયા છે. તેમની જુબાનીઓ તમામ ભૌતિક વિગતોમાં યોગ્ય રીતે સમર્થિત રહે છે. વધુમાં, અપીલકર્તાનો વાંક સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રેકૉર્ડ પર પૂરતા તબીબી અને ફોરેન્સિક પુરાવા મૂકવામાં આવ્યા છે. મોરેઓવર, એવા નિષ્કર્ષ પર આવવાનો કોઈ અર્થ નથી કે સાક્ષીઓ સાચા ગુનેગારને બચાવશે અને આરોપીને ફસાવશે.

૨૧. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે સાક્ષીઓની જુબાનીઓ ઘટના અને પીડિતના મૃત્યુ તરફ દોરી જતા સંજોગોનું સત્યતાપૂર્વક વર્ણન કરે છે. જુબાનીઓની સત્યતા અને આરોપી દ્વારા પીડિતની હત્યા કરવામાં આવી તે રીત અંગે કોઈ શંકાને સ્થાન નથી. આમ, અમારો અભિપ્રાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે સામાવાળા – આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવામાં ભૂલ કરી છે. સામાવાળા – આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર

ગુના માટે દોષિત ઠેરવવાની જરૂર છે અને તેથી અમે રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલી આ અપીલને મંજૂર કરવા તરફ વળેલા છીએ.

૨૨. તદનુસાર, સ્પેશિયલ સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૦/૧૯૯૩ માં વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો તારીખ ૩૦.૧૨.૧૯૯૪ નો ચુકાદો અને હુકમ આથી રદ અને સેટ એસાઈડ કરવામાં આવે છે. સામાવાળા આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ તેની સામે મુકાયેલા ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. કોર્ટને માલૂમ પડતું નથી કે નિર્ધારિત લઘુત્તમ કરતાં ઓછી સજા ફટકારવા માટે કોઈ ગ્રાઉન્ડ બનાવવામાં આવ્યું છે અને તેથી તમામ સંબંધિત તથ્યોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, આ અદાલત આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે લઘુત્તમ સજા આપવાનું યોગ્ય માને છે. વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર દ્વારા સ્પેશિયલ સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૦/૧૯૯૩ માં પસાર કરવામાં આવેલો તારીખ ૩૦.૧૨.૧૯૯૪ નો નિર્દોષ છોડી મુકવાનો ચુકાદો અને હુકમ રદ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ આજીવન કેદની સખત કેદ ભોગવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. મુકદ્દમા દરમિયાન આરોપી દ્વારા ભોગવવામાં આવેલો સમયગાળો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૨૮ અનુસાર સેટ ઓફ આપવામાં આવે. આરોપીને આ અદાલતના હુકમની રીટ મળ્યાની તારીખથી આઠ અઠવાડિયાના સમયગાળામાં

સત્તાવાળાઓ સમક્ષ સમર્પણ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. અપીલ તદનુસાર મંજૂર કરવામાં આવે છે.

સહી/–

(માનનીય કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અનંત દવે)

સહી/–

(ન્યાયમૂર્તિ બરિન વૈષ્ણવ)

*This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.*

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.